

دیمۆکراسی؛ رینگایه کی کهم تیچوو به رهو سهر به خۆیی

بیریار ژاوه رۆیی

”

ئهم وتاره دهیههویت له چوارچێوهی سیاسهتی کردهوهیدا تیشک بخاته سهر روانگهی ئهو رهوته له سهر به خۆیخوازان که دیمۆکراسی و فیدرالیزم له دژی سهر به خۆیی دهزانن. ئهوانهی ئیستا وهک سهر به خۆیخواز خۆیان ناساندوه و بانگهوازی بۆ دهکهن، بهلام بێجگه له بانگهوازه که هیچ پلانیکهی کردهوه بیان بۆی نییه، که ئهگهر ئهمه ویستی زۆرینهی خهڵکی کورد بێت جێبهجێ بکهن. ئاخۆ چۆن سهر به خۆیی دهسته بهر دهکهن؟

“

ئەم وتارە تېشكىك دەخاتە سەر ئەوھى كە 'فېدرال' دېمۇكراسى بۇ ئېران' كە لەلەين ھەندى' لە حېزبە كوردىيەكانەوھە باس دەكرېت، دوايىن ئامانجى بزووتنەوھى كوردى نىيە، بەلكو رېنگايەكى ناچارىيە بۇ تېپەربوون بەرەو سەربەخۇيى كوردەوارى. روانگەيەكى ستراتىژىيە كە لە نەبوونى دەسلەت و ھىزى تەواو بۇ دەستەبەركردنى سەربەخۇيى، لەبەرى گىراوھ.

ديارە نووسەرى ئەم وتارە لە روانگەي تاكەكەسىيەوھە وەك خۇي بە تەواوى سەربەخۇيخوازە و پېكھاتنى دەولەت يان دەولەتانى كوردى بە مافى گەلى كورد دەزانىت و، تەنيا گەلى كورد و خەلكى كوردەوارى^{۱۱} بە خاوەنى ئەو مافە دەزانىت كە لەسەر چارەنووسى خۇي بېيار بدات. گەرچى خەباتى لەمىژىنەي ھەندى رېكخراوى كوردەوارى لە بەرانبەر دەولەتانى داگىركەر بە ھەموو ھىزىانەوھە ھۇي مانەوھى بزووتنەوھى سياسىي كوردى بوو، بەلام ھىچ كەس، گرووپ يان رېكخراوىك بەتەنيا ناتوان لە جىي خەلكى كورد بە گشتى بېيار بدن. لەم پىناوھشدا لەگەل كار كردن بۇ بەھىز كردنى ھزر و وىژمانى سەربەخۇيخوازيە وەك بنەماي بزووتنەوھى كوردى. بەوھشەوھ، نووسەر سياسەت لە كوردەوھدا بە پىي ھىز و توانا و بەدووور لە ھەست و سۆزى پەتى دەبىنىت. ديارە ھەست و سۆزىش بۇخۇيان پالپشت و ھىزى بۇ جوولە و كوردەوھ، بەلام ئەوھ بۇ لايەنى بەرانبەرىش ھەيە و لە كۆتايىدا لە كەشى نادىمۇكراتىكدا ھىز دەتوانىت يەكلاكەرەوھە بىت، وەك تا ئىستا بەداخەوھ لە كوردەوارىدا وھا بوو. بۇيە، لە بارودۇخى ئىستاكەدا سياسەت بەوھى دەزانىت كە بە كەمترىن تىچوو زۆرتىن قازانج دەستەبەر بكرىت و لە نەبوونى ھىچ دەرەتانىكدا رېنگايەك بكرىتەوھ. لەو ئاراستەدايە كە ھەول

بۇ دابىنكردى دىمۇكراسىي راستەقىنە و جەخت لەسەر مافى مروف بە رېنگايەك دەزانىت كە كەمترىن تىچوووى دەبىت بۇ گەيشتن بە چارەى خۇنووسىن و لە ئاكامدا رۆشتن بەرەو سەربەخۇيى.

ديارە سەربەخۇيخوازي لەناو بزووتنەوھى كوردىدا شتىكى تازە نىيە و ھەر لە سەرەتاوھ ھەبوو، بەلام ھەر بەو ھۇيەوھە كە ئىستاش ھەيە، واتە دوژمنانىكى نادىمۇكراتىكى خاوەن دەولەتى بەھىز و پرچەكوجۇل، نەيتوانى سەركەوئىت و بەرەبەرە بە تىگەيشتن لەو نابەرابەرى ھىزەدا بىرۆكەكانى تر وەك خودموختارى و دواتر فېدرالى لە ولاتانىكى دىمۇكراتىكدا بەسەر بزووتنەوھەكەدا زال بوو و راستەوخۇ باسى سەربەخۇيى نەدەكرا. لەراستىدا ئەو بىرۆكانەش ھىچ كات وەك بىرۆكەي كۆتايى رەچاو نەدەكران، بەلكو وەكو قۇناخى گواستەوھە بەرەو سەربەخۇيى دەبىنران. رەنگە، زۆرىنەي گەلى كورد سەربەخۇيخواز بن، چ ئەوانەي لە رېنگاي دىمۇكراسىيەوھە بۇي دەچن، چ ئەوانەي تر. بەلام تا ئىستا لانىكەم لە رۆژھەلاتى كوردستان، ئەو ئازادىيە نەبووھە كە گەلى كورد خۇي بېيار بدات و ديارىش نىيە لە داھاتوودا لە رېفراندۆمى سەربەخۇيىدا دەنگيان چى دەبىت، ئاخۇ بزووتنەوھى سەربەخۇيخوازي سەردەكەوئىت قەناعەت بە گەل بەئىنىت يان نا. ديارە كەس لە جىي كەس ناتوانىت بېيار بدات.

ھەرچۆنىك بىت، ئەم وتارە دەيھەوئىت لە چوارچىوھى سياسەتى كوردەوھىدا تىشك بخاتە سەر روانگەي ئەو رەوتە لە سەربەخۇيخوازان كە دىمۇكراسى و فېدرالىزم لە دژى سەربەخۇيى دەزانن. ئەوانەي ئىستا وەك سەربەخۇيخواز خۇيان ناساندووھە و بانگەوازي بۇ دەكەن، بەلام بىجگە لە بانگەوازەكە ھىچ پلانىكى

کرده و هه بیان بۆی نییه، که ئەگەر ئەمە ویستی زۆرینهی خەلکی کورد بێت جێبه جێ بکەن. ئاخۆ چۆن سەر به خۆیی دەستە بەر دەکەن؟ شەری بۆ دەکەن؟ بە چ هێز و توانایی یەک؟ ئاخۆ هێزی تیکشکاندنی ئەو دەولەتانهی رۆژ هه لاتنی ناوینیان هه یه و ئاخۆ زلهیزه پالپشته کانی ئەو دەولەتانه یان به و قه ناعه ته گه یان دووه و ئەوان له بهر ژمونه ندیی خۆیان دەست ده کیشن بۆ پالپشتهی له مان؟ و زۆر پرس یاری تر که وه لامیکیان بۆ نییه. ئەگینا ئەگەر به چهز بێت رهنگه زۆر بهی ئەو سه هر کردانه ش که باسی دیمۆکراسی و فیدرالی ده کەن، زۆر خولیا ی سەر به خۆیی بن. دياره رهنه ی سەر به خۆیی خوازان له سه ره ندی بر یاری سه رکرده کورده کان و به شداریان له هه ندی پهمان و کۆبوونه ودا به جییه و ئەو سه رکردانه نابیت هه چ کات رینگای چوونی گه لی کورد به ره و سه ره خۆیی داخه ن، ئەگەر ئەو مه رجه قبول بکەن و له یاسای بنه رته ودا مافی جیا بوونه وه ی ناوچه کان له رینگای یاسایی به وه ره چاو نه کریت، هه نگاو یکی نا ته و او به ره و دیمۆکراسی له ئیران

سه رانه سه ر دیکتاتۆریهت و مله وری لایه نی به رانه بر و له بهر چاو گرتنی ئاستی گه شه ی دیمۆکراسی له وانه دا، پێویسته له یاسادا ئەوه سه پینریت که گه لان خۆیان بر یار بده ن.^{۱۲} له و سالانه ی دواییدا بیری سه ره به خۆیی خوازی زیاتر گه شه ی سه ندووه. له و په یوه ندیه دا، دوو ره و ته ده بینریت. ره و تیک که زیاتر رووی کردووه ته کاری هه زری بۆ دا بین کردنی پالپشته یی که به هه یزی تیۆریک و ئاگادار کردنه وه ی نه ته وه یی و دژه کۆلۆنیالیستی که زیاتر له ناو توژی ئاکادیمیسیه یی کوردا ده بینریت. ره و تیکی تر هه ندی لایه نی سیاسین که به راشکا وانه و راسته وخۆ سه ره به خۆیی یان کردووه ته دروشم و ئامانجی ریکه خراوه کانیان و بانگه شه ی بۆ ده کەن. ره و ته ی دووه م و به شیک له ره و ته ی یه که م رینگه کانی تری دا بین کردنی چاره ی خۆنووسین واته جه خت له سه ر دیمۆکراسی و فیدرالیزم که پلان و به رنامه ی زۆرینه ی حه یزه کانی رۆژه لاته، به باش نازانن و جار وابه به توندیش هه لو یستی له به رانه ردا ده گرن و به جوړی فیدرال دیمۆکراسی به جیگه وه ی سه ره به خۆیی

” چ ئەوانه ی له رینگای دیمۆکراسی به وه بۆی ده چن، چ ئەوانه ی تر. به لام تا ئیستا لایه که م له رۆژه لاتنی کوردستان، ئەو ئازادی به نه بووه که گه لی کورد خۆی بر یار بدات و دیاریش نییه له داها تودا له ریف راندۆمی سه ره به خۆییدا ده نگیان چی ده بیت

دەزانن. ئەم بەشە له سه ره به خۆیی خوازان دیمۆکراسی و فیدرالیزم نه ک له ئاراسته و ریزی سه ره به خۆییدا به لکو وه ک له مه یه ر له به رانه بر ئەوه دا راقه یان ده کەن، له کاتی کدا لایه که م له باری تیۆریکه وه وه ها نییه. بێجگه له وه ی که خۆدی چه مکی دیمۆکراسی وه ک له سه ره وه ئامازه ی کرا، له ناخدا هه لگری سه ره به خۆیی تاک و گرووبه کانه و که سانیک که خۆیان به دیمۆکرات بزانه، رینگه به خۆیان ناده ن له جییه که س و گرووبی تر بر یار بده ن، پێناسه ی ولاتی

نراوه. هه رچه ند قبول کردنی دیمۆکراسی راسته قینه له خۆیدا، ئەگەر لایه نه کان خاوه ن زه ین و کرده وه ی دیمۆکراتیک بن، پۆتانسییه لی سه ره به خۆیی تیدایه، له بهر ئەوه ی دیمۆکراسی له پله ی یه که مدا به و واتایه یه که هه یچ که س و گرووبیک ناتوانن له جییه که س و گرووبی تر بر یار بدات، وه ک چۆن خه لکانی تری که نه دا رینگه به خۆیان ناده ن که له جییه کینیکیه کان بر یار بده ن و دایانوا هه که له رینگای ریف راندۆمه وه خۆیان بر یار بده ن. به وه شه وه، به هۆی میژووی

فیدرالیش جیواوزه له یه ک بهش/یه کپارچه. له ولاتی فیدرالدا یه که کان بهرابهرن و هیزی خۆیان له یاسای بنه رته ی وهرده گرن نه که له حکومه تی ناوه ندی. ههروه ها سیسته می فیدرال دیمۆکراتیک له یاسای بنه رته تیدا ریگه ی یاسای بۆ هاتنه ناو و چوونه دهره وه ی یه که کان دیاری ده کات. به پیچه وانه وه ئەدی ئەوه دیمۆکراتیک و فیدرال نابیت. بۆ وینه ولاتیکی وه ک سپانیا و پرای ئەوه ی که به ولاتی خودموختارییه کان ناسراوه، ولاتیکی فیدرال نییه، چونکه له یاسادا وه ک "یه ک پارچه" ناسراوه و ده سه لاتی کۆتاییی یه که کان له دهستی حکومه تی ناوه نیدایه، بۆیه ریگه ی به سه ره خۆیی کاتالان نه دا. هه ره له و کاته شدا، ئەوه خۆی پیشانده ری ناته واوی ئه و دیمۆکراسییه یه که له ویدایه. راستییه که ی له ولاتیکی وه هادا بناخه ی دیمۆکراسییه راسته قینه فیدرالییه ته بۆ ئەوه ی که ره چاوی پیکهاته ی کۆمه لایه تییه ولاته که بکریت و هاوکات بهرگری له و جۆره راوه ستانه له به رانه ره دنگی خه لک و سه رکوتکردنی بکریت. هه رچۆنیک بیته، ئەو جۆره بۆچوونانه ی سه ره خۆیخوازه کان داخستنی ریگا و ده رگاگانی تری رۆیشتن به ره مو سه ره خۆییه یه. به م کاره یان، بازنه ی سه ره خۆیخوازان ته سک ده که نه وه و به جۆری ئەوانی تر له ریزی خۆیان ده رده په ریئن. به پیچه وانه وه، ده بووایه و پێمانیک ریگه بخن که له بهرگری هیزه کانی تریش بیته و له ئەگه ری داها توویه کی فیدرال دیمۆکراسیدا هه موویان خۆیان له پانتاییی و یستی سه ره خۆییدا ببینه وه. ئەو جۆره هه لوپسته ی ئەوان له خۆیدا جۆری بی متمانه یی به هیزی خۆیانی تیدا یه و ترس له وه ی که له داها توودا ته نانه ت له کۆمه لگایه کی دیمۆکراتیکدا نه توانن بزووتنه وه ی سه ره خۆییه سه ره بخه ن. که چی پێویسته هیوادارتر

و به هیزتر له وه ده رکه ون و ته نانه ت له داها توودا به ئەندامه تی له حیزبه کان بالی سه ره خۆیخوازه واندا به هیزتر بکه ن و سیاسه ت و ویستی حیزبه کان بگۆرن. یان، وه کوو حیزبی سه ره خۆیخوازه وه ک له کییک، سکا تله ند و... هه به بتوانن چالاک بن و، وه ک سه رکر دایه تی بزووتنه وه ی سه ره خۆییه، بالی سه ره خۆیخوازیی حیزبه کان و لایه نگرانیان بکیشنه نیو بزووتنه وه ی سه ره خۆییه وه.

ئهو ریگه خراوه سیاسیانه ی رۆژه لاتی کوردستان که یه که ناسن و یه ک ریگا بۆ سه ره خۆییه ده ناسن، دیاره هیزی سه ره کیی زۆریه یان له ئەورووپا یه (ره نگه هه ندیکیان باره گا و چه ند که س و پیشمه رگه یان له کوردستانیش هه بیته)، ههروه ها هه ندی تاکی تریش که کاری تیوریکی یان ناگاییه خشی ده که ن، به روونی باسی ریگای ده سه بهرکردنی ئەم سه ره خۆییه به نا که ن و جار وایه خۆیان له دژی دیکه ی لایه نه کوردییه کان پێناسه ده که ن و به توندترین شیوازه هه لوپسته ده گرن. و پرای هاوارکردن له جییه وه و ده ربهرینی ویست و داخواری خۆیان، دیار نییه به رده نگیان کییه؟ ئەگه ره ده وله تانی داگیرکه ره که دیاره گوئی ناده نی و به و هیز و توانا سه ربازییه وه که هه یانه، هه میشه به سه رکوت و توندوتیژی وه لام ده دنه وه. ئەگه ره گه لی کورده، گه لی کوردیش خۆی ئەگه ره ریگه ی پێ بدرا به ت، ئەوه له میژه دنگی به سه ره خۆییه دابوو. ره نگه له هه موو گه لیکیش زیاتر خوینی له و ریگایه دا نابیت و سه ره نه که وتوو. بۆیه تا هه لیک نه ره خسیته که هیزی نا پوره ی گه ل بچوولیت و تیچووی که متر بیته بۆی، هیوا یه ک نییه له و بارودۆخه دا که سه رکوت له وه یری خۆییدا یه و به هاواری سه ر تۆره کۆمه لایه تییه کان گه لی کورد راپه ریت و به ته نیایی ده وله تی ئیران تیک بدات. ئەگه ره

ده یانه ویت دهنگیان به دهره وه بگه یهنن و هیزی پالپشت بدۆزنه وه، له سیسته می نیوده وه له تیدا ده وه له ته کانن حوکم ده کهن و ئه وان له گه له ده وه له تانی داگیر که ردا دانوستانیان هه یه. دیسان به کرده وه ههچ ده وه له تیک به رژه وه نندی خۆی ناخاته مه ترسییه وه به گرووپه بی ده وه له ته کان که هیز و توانای به رچاویان نییه. نمونه ش پالپشتیی ولاتانی ناتۆ له یه کتر و ئه و لیک تیگه یشتنه نوییه ی نیوان سی ولاتی تورکیا، سوید و فیلانده له به رژه وه نندی تورکیای داگیر که ر و له زبانی گه لی کورد. یان، ویزای ئه وه هه موو کرده وه دژه مرۆیی یه ی کۆماری ئیسلامیی ئیرانی داگیر که ر، دیسان هه موو ولاته کان به جۆری په یوه نندیان له گه لی هه یه. هه رچۆنیک بیته، وه لامیکی ژیریژانه یان نه بووه که چۆن له ئه وروپا و له دهره وه ی کوردستانه وه ده توانن کوردستان سه ربه خۆ بکه ن؟ به چ هیز و توانایی یه ک؟ وه ک ئاماژه کرا دیاره که س و لایه نی تریش هه ن که له باری تیۆریکه وه له وه بواره دا کار ده کهن که ئه مه جیی خۆیه تی، به لام که س، گرووپ یان حیزبی که راسته وخۆ و راشکاوانه باسی له به رگرتنی سیاسه تی سه ربه خۆیی ده کات له ریگی شه ره وه هه ر جۆره بۆچوونیکی تر به دژی سه ربه خۆیی ده زانیته، بی ره چاوکردنی لایه نه سیاسی و کومه لایه تییه کانی و ره چاوکردنی هیزی خۆی جیی پرسیار ده بیته که چۆن ده به ویت کوردستان سه ربه خۆ بکات. ئه وه ره نگه بۆ باشوور بری ژیریژانه تر بیته، به لام بۆ رۆژه هلات چلۆن؟ ئه م لایه نانه له لایه که وه دیار نییه که به چ هیز و توانایه که وه ده یانه ویت سه ربه خۆیی دا بین بکه ن، له لایه کی تریشه وه به هه لگرتنی دروشمی راسته وخۆی سه ربه خۆیی به جیی دیمۆکراسی، ریگی هاوکاری و کاریگه رییان له سه ر دیکه ی دژبه رانی ئیران و ههروهه

هه ندی له لایه نه کوردییه کانیان له خۆیان داخستوه. واته بواریکی هاوبه شیان بۆ کار پیکه وه نه هیشته وه ته وه و دیاره له کرده وه شدا به ته نیا ههچیان پی نا کریت. گه رچی به گشتی هه بوونی ئه م لایه نانه باشته له نه بوونیان به تایبته بۆ داها تووی کوردستان، به کرده وه له ئیستا و له م بارودۆخه دا پانتایی جوله ی خۆیان به رته سک و لاوازه کردوه ته وه. له کاتی که دا ئه وان ده بی خۆیان وه ک هیزی ته واو که ر و له به ره یه کدا له گه له دیکه ی لایه نه کوردییه کان بزانی، وه ک بالئیکی بزوتنه وه ی کوردی که له داها توو دا ده توانن ببه بالی زالی سیاسه تی کوردی. سه ربه خۆییخوازانی دژبه ری دیمۆکراسیخوازان باسی ئه وه ده کهن که ئیران نا کریت به دیمۆکراسی و فارس بیر ناگۆردریت، و هه ولی به دیمۆکراتیک کردنیان بی قازانجه. یان، بۆچی کورد که سه ربه خۆیی ده ویت ئه وه هه وه له بدات و ئه وه ئه رکی هیزه کوردییه کان نییه. سه باره ت به م شیوازه هۆهینانه وه، سه ره تا ره نگه باشته بیت کیشه کان به شیوه ی پیکهاته یی نه ک ماخووازانه سه ر بکرین، چونکه دیاره ده ی فاشیست بوونی فارس و ئه وه ی که خاوه ن زه نیی دیمۆکراتیک نین، دیسانه وه به ره می باره ییان له سیسته میکی نادیمۆکراتیکدا بووه. دووه م، ئه مه که ئیران و فارس هه لگری دیمۆکراسی نین، به واتای کیشه له دیمۆکراسیدا نییه که دیمۆکراسیخوازه کان داوای ده کهن. راستیه که ی کیشه که به دیمۆکراتیک کردنی ئیران و فارس نییه، به لکو دۆزینه وه ی ریگیه کی کرده وه یی تر و که م تیچووتره بۆ گه یشتن به مافه کانی کورد. دیمۆکراسی لیره دا وه ک ریگاچاره یه، ئه گینا خودی سه ربه خۆیی گه ر ده سه ته به ر بکریت، دیمۆکراتیکترین مافه بۆ گه لی کورد. کورد هه ول ده دات یاسایه کی دیمۆکراتیک سه ره وه ر بیت و حکومه تیک

به به شداری به راه بری هم مووان نهک تنیا فارس بیته سهر کار که تیچوو ی گه یشتن به مافه کانی که متر بیته وه. ئەو هه وله ش ئە گهر ئۆپۆزیسیونی به هیژ پیکه وه هاوکار بن، زیاتر ده توانیت پالپشتی نیوده وه له تی رابکیشیت. ههروه ها، بوونی کورد و نه ته وه کانی تر له حکومه تیکی وه هادایه که گه هنتی دیموکراسی ده کات. دیاره ده بی هه موو لایه نه کان مه رجه کانی یاسای بنه ره تی قبول بکن تا کوو دیموکراسی فیدرال سهر بگریت. دوا ی ریککه وتن، ئە گهر ریگای ناشتیانه ی سهر به خۆیی ههر کام له یه که و پیکه پنه ره کانی ده وله تی

فیدرالی له ریگای یاسایی یه وه قبول نه کریت، ئە وه له دژی یاسا و ریککه وتنه که یه. پیشیلکردنی یاسا به و اتایه که پیشیلکار له دژی دیموکراسییه و دیموکرات نییه، نهک ئە وه ی که دیموکراسی و دیموکراتیک بوون له دژی سهر به خۆیی بیته. ئە گهر نه ته وه کان ئە وه نه ده هیژ بن که سیسته می فیدرال دیموکراسی راسته قینه دامه زرینن، لایه نی کوردی به شیوه ی دیموکراتیک و ناشته وایی ریگای خۆی ده روات

و تنیا له ئە گهری روو به روو بوونه وه ی توندوتیژی سی حکومه تی ناوه ندی له دژی ویستی گه لدایه که به پالپشتی یاسا شه ری ره وای خۆی ده کات. له م کاته شدا جیاوازی له وه دا ده بیته که بنه مایه کی یاسایی بو خه باتی ناشتیانه و مه دهنی سهر شه قام له ناوخو و ته نانه ت به ده سه ته نیانی پالپشتی ده ره کی هه یه. به لام ئە مه که لایه نی به رانه بر ههر له سه ره تا وه سیسته میکی وه ها قبول نه کات، بابه تیکی جیاوازه. ئە گهر سیاسه تی مله ورانه ی فارسه کان له ناوه ند

دریژه ی هه بیته، ئە وه دیاره بیجگه له شه ر چاره یه ک نییه. لیره دا ئە دی دیموکراسییه ک له گوریدا نییه تا کو کیشه که پیوه ند بدریت به دیموکراسییه وه. دیاره ریگه ی توندوتیژی ههر کراویه، ههروه ک تا ئیستا به رگری چه کدارانه له کورده واریدا ره وایی هه بووه. که واته له بارودوخی ئیستا که دا، هه ول بو دیموکراسی ئالتیرناتیفیکی کرده وه یی تره. ئە گینا، ئە گهر به زوری هیژ بکرایه و کورد به تنیا توانای شه ری ده وله تانی هه بووایه تا ئیستا سهر که وت بوو. کاتیک ئە و هیژ و توانایه نییه، ده بی لانیکه م ده رفه تیک بره خسیندریت که گه ل بتوانیت بیته سهر

شەقام و داوای سهر به خۆیی بکات. ته نانه ت گریمان ئە وه نه ده هیژمان به هیژ بیته که به شه ر سهر به خۆیی ده سه ته به ر بکه ین، خو هیشتا بو ره وایی و شه رعیه ت پیوست به ریفرا ندۆم و پالپشتی خه لک ده بیت تا کو هه م ریگای شه ر و داگیر کردنه وه دا بخریت و هه میش به هاسانی ده وله تی کورده واری به فره می بناسریت. که واته، ئە مه بوخۆی له کو تاییدا ههر په نا بردن به دیموکراسییه و پرای ئە و هه موو ره خنه یه ی

سهر به خۆیی خوازان له دیموکراسی ده یگرن، بوخۆیان ئامازه یش به و نموونانه ده که ن که له ریگای دیموکراسییه وه واته ریفرا ندۆم و ده نگه ی خه لک به سهر به خۆیی گه یشتوون یان ده یانه ویت بگهن.

دیاره گه له جیاوازه کان یه ک ریگایان نه گرتووه ته بهر، هاوکات هه م ریگای توندوتیژانه و هه م ناشته وایی یان بو گه یشتن به نامانجه کانیا ن، ئە و ریگایانه ته واکه ری یه کتر بوون، گرتووه ته بهر. به لام ئە وه ی زیاتر گرنگایه تی هه بووه و له کو تاییدا دیاریکه ر

” کیشه که به دیموکراتیک کردنی ئیران و فارس نییه، به لکو دۆزبنه وه ی ریگایه کی کرده وه یی تر و که م تیچوو تره بو گه یشتن به مافه کانی کورد. دیموکراسی لیره دا وه ک ریگا چاره یه، ئە گینا خودی سهر به خۆیی گهر ده سه ته به ر بکریت

بووه، ديمۆكراسى و به واتايه كى تر ويست و دهنگى خهلك بووه. هيز و توندوتيزى وهك د. قاسملوو ده يگوت ئامرازىكى ناچارىيه بۆ ئه وهى كه زه به لاجى دهوله تى ده سكردى فارس به ره ديمۆكراسى بيزوينيت. دياره له هيزى نابهرابهردا به كارهيئانى ئه وه سهركو تى زياترى به دواوويه به لام هيچ چاره نيه و گهر پيوست بيت ده بيت توندتر و توندتر بيته وه تاكوو له ريگاي ديمۆكراسيه وه مل بدات به جووله. به لام كه كه شى ديمۆكراسى هه بوو ئه وكات توندوتيزى بزوو تنه وه كه له ره وايى ده خات و بيانوو بۆ سهركوت دهره خسيئيت. گهلئ كه به شيوهى ديمۆكراتيك بوئ بلوئ جيا بيته وه پيوستى به توندوتيزى نيه. له كه شى ديمۆكراتيكدا ههل دهره خسيئ كه له به وار ه جؤراو جؤره كانه وه له دژى كؤلؤنياليزم و له بؤ سرينه وهى كؤلؤنياليزم كار بكرئت. دياره له و كاته دا ئه ركى هيز كانى نه ته وه نافارسه كان زياتر ده بيت و پيوسته دهره تى ئه وه به به رانبه ريان نه دن كه له ديمۆكراسى وهك ئامرازىك بؤ تواندنه وه و وه خوگرتن كه لك وه رگرئت و به شيوهى جؤراو جؤر هه ستى سهر به خوئى له ناخى ئه و گه لانه دا بكوژئت تاكوو دهنگ به سهر به خوئى نه دن. دياره ئه زمونى رؤژه لائى ناوينيش پيشانى داوه كه سيسته مه سياسيه كانى ولاتانى ئه و ناوچه يه ناتوانن به و ئاسته بگن كه ئه وه نده مافى خه لك له به رچاو بگرن كه نه ته وه بنده سته كان دهنگ نه دن به سهر به خوئى، به تايهت نه ته وهى كورد كه دوايين ئامانجى يه كسانى نه ته وه يى و پيكه يئنانى دهوله تى سهر به خوئه . له و ئاراسته دا يه كه كه سئ وهك د. قاسملوو جه ختى ده خسته سهر ديمۆكراسى، به لكو دهره تانئيك بكرئته وه. دياره له پؤتانسىيه لى ديمۆكراسى گه يشتوو و له ئاسؤى بيريدا ديمۆكراسى بؤ ئيران وهك

ريگايه كى ناچارى به تيچووى كه متره وه به ره و سهر به خوئى كورده وارى به دى ده كرئت نهك له دژى. بؤيه سوور بوو له سهر ئه وهى كه وه چه يهك بؤ هه تاهه تايه برپار نادات كه ئه گهر مافى كورد له چوار چيوه ي خودمختارى، بؤ وه چه ي ئه وان و، دواتر له فيدرالىدا دا بين كرا، ئيدى وه چه ي داها توو نه توانئت دهنگ به سهر به خوئى بدات. ته نانهت ليره شدا، د. قاسملوو به پئى بارودؤخى سهردهم و ئه وهى كه سهركوت هيچ ريگايه كى نه هيشتوو وه، واى دهكوت و ئه وه ش پيوسته وهك بيروراي ئه و وه چه له ريبه رانى حيزبى ديمۆكرات ره چاو بكرئت. ئه گينا ئه گهر له بارودؤخىكى ديمۆكراتيكدا بووايه و خه لك به ئازادى بكرايه دهنگيان بدايه و هه لى به ريوه بردنى ريفراندؤميك هه بووايه، رهنگه د. قاسملوو وه هاى نه گوتايه و رهنگه خه لكى كوردى ئه و سهردهم هه هه ر به سهر به خوئى دهنگى بدايه. بؤيه پيوسته بؤ ئه و ته يه ش خوئندنه وه يه كى سياسى بؤ كات و شوئنى خوئى بكرئت كه به واتايى دهنگى خه لك به گشتى نه بووه، چون حكومهت و ياسايه كى ديمۆكراتيك نه بووه و هيچ راپرسىيه كى گشتى له ناو كوردا له و كاته دا نه كراوه. كه واته دهنگى خه لكى سهردهم بنه مايه بؤ هه ر بريارىكى سياسى گشتى سهردهم. له م په يوه ندييه دا ده كرئ ئامازه به بؤچونى نوئى حيزبى ديمۆكرات له سهر شيوهى فيدرالى له ئيران بكرئت كه له ئاراسته ي ديمۆكراسى و سهر به خوئىدايه. بؤ نمونه له په رتوو كى فيدراليزم له ولاتانى فره نه ته وه دابلاو كراوه ي ناوه ندى ستراتيژيكي حيزبى ديمۆكراتى كوردستان، كاتى باسى ياساى بنه رته يى داها توى ئيران ده كرئت، پيشبىنى ئه وه ده كات كه ده بيت مافى ديارى كردنى چاره نووسى نه ته وه كان بؤ مانه وه و نه مانه وه له ريگاي ريفراندؤمه وه ره چاو بكرئت. مه رجى ئه وه داده نيئت كه

نه تهوه كان خويان له سهر چاره نووسی خويان برپار بدن.^{۱۳} دياره هم ريبازه ديموكراتيکه نهك له مپهر بهلكو ناسوي سهر به خويي كورده واري ده بينيت و ريگاي بو خوش دهكات.

كهواته، گرنگه كه بزوتنه وهی سهر به خويخوازی و ديموكراسی نه وهك دژبه ری په كتر بهلكو وهكو تهواو كه ری په كتر ره چاو بكرين. له باری تيوريك و هرهوها وهك بير، پيوسته سهر به خويخوازی له ناو خهلكدا به هيز بكریت و تهناهت باله سهر به خويخوازه كان له ناو حيز به كاندا خو ناماده بكنه بو قوناخي ديموكراسی له ئيران و ههلدان بو دابنكردنی سهر به خويي له دريژهی بزوتنه وهی ديموكراسيخوازیدا، چونكه بي گومان باوهر به ديموكراسی باوهر به برپاری خهلكه كه رهنكه دهنك به جيا بوونه وه بدن. بي گومان له قوناخي ئيراني ديموكراتيكا گهلی كورد پيوستیی به بزوتنه وهی كه زور به هيزی سهر به خويخواز دهبيت بو دابنكردنی سهر به خويي. له لايه كي تریشه وه، سهر كرده كورده كان، لانیکه هم نه گهر له كور و كوبونه وه و رووهر و بوونه وه و ديما نه كانياندا وهك نوينه ری كورد درده كهون، چی تر ناييت به ترس و شهرمه وه له گهل فارس و لايه نه سياسيه كانيان بدوين و خو به كه م بزنان و، نه ويدي به زل و، مافه رهواكانی گهلی كورد بشارنه وه و سهر كزانه له ناستی نه يارانی نه وه گهله در كهون و هرهوها ريگه بدن و ريگه خوش كهن كه كهسانی تر له داهاتوودا له جيی گهلی كورد برپاری كوتايی بدن. ناكري له جيی جهخت له سهر ديموكراسی راسته قينه و نه وهی كه كهس له جيی كهس برپار نه دات، بچن بو پاساوی "جيايخواز نه بوونی گهلی كورد!" كه له راستیدا ده كهونه به ره ی دژ به مافی مروی و ديموكراتيکی گهلی كورده وه. له ميژه كاتی نه وه گه يشتوه

كه تاك، رووناكبير و سهر كرده كان به روونی بيرواری خويان در بربن و ويستی گشتيش بسپرن به راپرسی گشتی له خهلك. وپرای در برینی رای تاكه كه سیي خويان، له رووهر و بوونه وه كاندا به ناوی خهلكه وه نه دوین و بو لايه نی به ارانبه ريان روون بكنه وه كه وهك ماف، مافی بي ئەملا و ئەولای گهلی كورد و نه تهوه كانی تره كه خويان له سهر چاره نووسی خويان برپار بدن. تهناهت نه گهر خويان برپايان به سهر به خويي نييه، نه وهنده تيگه يشتوو و ديموكرات بن كه ريگه به خويان نه دهن له جيی گهلی كورد به گشتی برپار بدن.

پهراویزه كان

۱. دياره نووسه وشه "كورده واری" بي كورديتره و زورتر له جيی وشه كوردستان به كاری ده بينيت. له نيو خهلكيشدا كورد زياتر هم وشه یی به كار هيناهه كه به واتای نه و ناوچه په په كوردی تيدا ده زيت، گهرچی رهنكه وشه "ستان" له كورديی كوندا بوويت و له ويوه ته شه نهی كورديته نيو زمانه كانی تر له وانه زمانی فارسی. به لام وادياره سهره تا له لايه ن حكومه ته كانه وه لهو كانه دا كه زمانی فارسی زمانی ديوانيان بووه نهك زمانی خهلك، بو ناوچه جياوازه كان به كار هينراه. دواتريش ماوه ته وه و له سهرده می نویدا له زمانی فارسیدا يان نه و زمانه های فارسی كار يگه ری له سهر يان هه بووه، به كار هينراه وهك؛ پاكستان، نه فغانستان، به لووچستان، توركمه نستان و... هندی جاريش هم ناوانه له زمانی خهلكی خوياندا وایان بي ناگوتريت وهك عه ره بستان كه خويان ده لين "المملكة العربية السعودية" يان ستر بستان كه خويان ده لين ستر بيا و... له ناراسته دا گهرچی كوردستان چی كه وتوه له نيو خودی كورديشدا، به لام وانيه كه هره دهی ناوی كه ديتران بومانی به كار ده بينن، دوپاتی بكنه وه و وشه ره سه نه كوردييه كه له بير بكریت. زمانی خهلكی كورد له زاری هينمه وه نه مه یه: "كورده واری نهی ولاته جوانه كه م...".

۲. له م بواره دا بروانه و تاریکی تری نووسه ره له زير ناوی "قه برانی ديموكراسی؛ داهاتوييكي نادار و به رده و امی كيشه كان"، گوفا ری تيشك، ژماره ۵۹-۶۰، بههار و هاوینی ۲۷۲۱، ل. ۱۶۶-۱۷۵.

۳. بروانسه: فيدراليزم له ولاتانی فرهنه ته وه دا؛ له لاهلی سيسته می فيدرالی نه ته وه بی-جوگرافيايی بو ئيران، ناماده كرنی؛ ناوهندی ليكولينه وهی ستراتژيکی حيزی ديموكراتی كوردستاني ئيران، پاييزی ۲۷۱۲ كوردي/۱۳۹۱ كوی حه ناوی، لاپه ری ۳۴۲.